

MARIO VARGAS LLOSA
ÎN DIALOG CU
GABRIEL GARCÍA MÁRQUEZ

Două singurătăți

DESPRE ROMAN ÎN AMERICA LATINĂ

Ediția originală îngrijită de
LUIS RODRÍGUEZ PASTOR

Traducere din spaniolă de
TUDORA ȘANDRU MEHEDINȚI

HUMANITAS
fiction

Cuprins

Cuvinte recuperate,
Juan Gabriel Vásquez / 7

O singură dată în viață,
Luis Rodríguez Pastor / 15

Notă preliminară,
José Miguel Oviedo / 25

Romanul în America Latină.
Dialog între Mario Vargas Llosa
și Gabriel García Márquez / 31

Partea întâi / 33

Partea a doua / 63

Mărturii / 93

Au trecut ani de zile, și tot nu uit,
Abelardo Sánchez León / 95

Viață și literatură,
Abelardo Oquendo / 99

Întâlnirea dintre Mario Vargas Llosa și Gabriel García
Márquez, *Ricardo González Vigil* / 102

García Márquez văzut de Vargas Llosa / 106

Au trecut cincizeci și doi de ani de când Vargas Llosa și García Márquez, doi romancierii latinoamericani încă tineri, au avut la Lima această conversație foarte ciudată, pe care cititorul este pe cale s-o parcurgă. Este foarte ciudată, fiindcă nu există în ea nici un cuvânt important care să nu se fi transformat în chip dramatic în acest răstimp. Subtitlul conversației, *Romanul în America Latină*, pare inofensiv, o descriere simplă și declarativă, dar imediat ne dăm seama că nici romanul, nici America Latină – și îndeosebi romanul latinoamerican – nu sunt cele despre care au vorbit Vargas Llosa și García Márquez în septembrie 1967. Iar dacă nu sunt, vedeți dumneavoastră, este tocmai pentru că s-au afirmat Vargas Llosa și García Márquez: pentru că această jumătate de secol este vremea succesului și influenței romanului *Cien años de soledad* (*Un veac de singurătate*), a ambiției nemăsurate din *Conversación en La Catedral* (*Conversație la Catedrala*), a acestor

minunății ale literaturii noastre care sunt *Crónica de una muerte anunciada* (*Cronica unei morți anunțate*) și *La guerra del fin del mundo* (*Războiul sfârșitului lumii*); fiindcă această jumătate de secol este, totodată, un răstimp de transformări ale lumii noastre politice (de la cazul Padilla și de la Pinochet până la perioada lui Fujimori și la longevitatea lui Fidel Castro), și la toate acestea au fost prezenți cei doi romancierii. Borges, despre care se vorbește adesea în această conversație, a impus pentru totdeauna, în *Pierre Ménard, autor del Quijote* (*Pierre Ménard, autorul lui Quijote*), ideea că trecerea timpului – și acea curioasă întrupare a timpului care este reprezentată de cărțile pe care le scriem – schimbă cuvintele.

Este una dintre modalitățile cele mai fructuoase de a citi această conversație. Pentru noi, cititorii și romancierii latinoamericani, cuvintele care se foloseau în 1967 pentru a explica momentul istoric nu mai există: au secătuit și s-au reinventat cu trecerea anilor, iar astăzi nu le mai folosim cum o făceau ei. Vorbind despre singurătate ca temă a cărților sale, García Márquez se teme să nu pară prea „metafizic“ și, prin urmare, „reacționar“; când Vargas Llosa aduce în discuție „răspunderea“ scriitorului sau nivelul de implicare, „angajamentul“ diferitelor romane ale interlocutorului său, simțim sau intuim intensitatea cu care îi împovăra agitata lume politică. Și realitatea literară era diferită. Încercând să descopere și să descrie noutatea profundă a romanului *Un veac de singurătate* – încercând,

să spunem, să înfigă un ac în fluturile galben –, Vargas Llosa vorbește mai întâi despre realism, apoi despre episoade improbabile sau poetice, apoi despre posibilitatea ca, în fond, să fie o carte fantastică; García Márquez răspunde revendicându-și condiția de scriitor realist, argumentând că această fantezie este parte inseparabilă din realitatea latinoamericană și sugerând, cu admirabilă clarviziune, că această realitate poate oferi ceva nou literaturii universale. În acest schimb de idei, există însă un fel de gol, ceva pe care-l simțim ca pe un gol, pentru că niciodată, sub nici o formă, nu apare expresia așteptată de cititor, expresie care plutește în atmosferă, dar pe care nimeni nu o descoperise încă: *realismul magic*. Da, poate că asta se întâmplă cu dialogul celor doi: în anul 1967, lumea era atât de recentă, încât lucrurile nu aveau nume.

Există totuși unul care începea să aibă nume: un nume controversat mai întâi, dar care, cu timpul, a prins rădăcini în peisajul nostru intelectual. Vargas Llosa îl pronunță o singură dată: îl întreabă pe García Márquez ce părere are despre *boom*-ul romanului latinoamerican. De bună seamă, *boom*-ul nici nu era pe atunci ceea ce este astăzi, și una dintre minunățiile acestui dialog este aceea că îi prinde pe actorii săi în momentul în care fenomenul începe să capete formă. Noi, cititorii romanului latinoamerican, dezbatem încă pe larg problema momentului în care a început totul. Când s-a întâmplat? Odată cu Premiul Biblioteca

Breve, pe care l-a primit *La ciudad y los perros* (*Orașul și câinii*), în 1962? Sau cu imprevizibilul succes pe care l-a avut printre cititori *Un veac de singurătate*? Oricum, această conversație la Lima este un fel de cheie a fenomenului. Cele patru locuri ale acestui *boom*, după clasificarea ludică, dar foarte serioasă pe care o va face câțiva ani mai târziu José Donoso, erau ocupate de cei doi care dialoghează aici, de Cortázar și de Fuentes; după ei, urmau Borges, Onetti și Rulfo. (Onetti va spune într-un interviu: „Am fost târât de *boom*.”) Literatura de ficțiune a secolului XX nu va mai fi niciodată aceeași după trecerea copleșitoare a acestor nume, și de aceea există ceva înduioșător în spectacolul lui García Márquez și Vargas Llosa vorbind cu candoare și un dram de surpriză despre ceea ce li se întâmplă, ca niște tineri pterodactili care se întreabă ce naiba e treaba cu evoluția. Ce ciudat ni se pare să vorbim de *Un veac de singurătate* ca despre o carte nouă, care se găsește încă pe masa cu noutăți! Și ce fascinant este să-l vedem pe Vargas Llosa comentând în direct opera colegului său, improvizând o critică atât de penetrantă și lucidă, încât *Historia de un deicidio* (*Istoria unui deicid*), studiu pe care l-a publicat după patru ani, ne-ar putea părea o simplă aprofundare sau amplificare a ideilor expuse la Lima.

Iată-l deci pe acest Vargas Llosa: romancierul-critic, stăpân pe o conștiință exacerbată a profesiei sale, veșnic cu bisturiul în mână. Lângă el, García Márquez

face mari eforturi să-și apere imaginea de narator instinctiv, aproape sălbatic, alergic la teorie și explicându-se neconvingător pe sine și cărțile sale. Nu este așa, bineînțeles: Garcíá Márquez știa foarte bine la ce folosește fiecare dintre șurubelnițele cutiei lui de unelte. Și cunoștea foarte bine, ca orice mare romancier, arta de a citi: cuvintele pe care le dedică aici influenței lui William Faulkner sau prezenței acestuia în noul roman latinoamerican sunt la fel de valoroase ca orice teză de sute de pagini. Așa stând lucrurile, dialogul este și o punere în scenă a două modalități opuse de a înțelege profesiunea de romancier; și, întrucât cea poetică este una dintre formele pe care le asumă temperamentul, cititorul se va afla și în fața unui contrast evident. Pe de o parte, generozitatea intelectuală a lui Vargas Llosa, dispus să joace rolul celui care ia interviul și să-i cedeze lui Garcíá Márquez locul, chiar dacă în valiza lui există, proaspăt încă, Premiul Rómulo Gallegos; și, pe de alta, timiditatea lui Garcíá Márquez, care se manifestă sub vechea formă a butadelor (*boutades*), epigrame tăioase și exagerări aparent fără scop. Când Garcíá Márquez asigură, de exemplu, că în adolescență avea deja primul paragraf din *Un veac de singurătate*, identic cu cel care apare în carte, știm că minte. Dar această minciună e o extindere a propriului său nesăț narativ, care vrea să-și construiască de pe atunci – și meticolos – legenda despre sine însuși.

Romanul în America Latină era de câțiva ani în afara lumii. Se găsea numai în ediții pirat, de autoritate

îndoielnică, sau la bursa neagră. Eu am fost unul dintre beneficiarii vinovați ai acestei stări de fapt: aveam douăzeci și unu de ani și o singură obsesie, să învăț să scriu romane, când un librar din Bogotá profilat pe ediții rare mi-a vorbit de cartea asta și mi-a zis, pe un ton de oracol, că în ea se află mai multe lecții valoroase despre profesiunea de romancier decât în orice facultate de litere. Mi-a spus că volumul nu mai există; văzându-mi dezamăgirea, s-a oferit să facă o fotocopie propriei lui ediție. Oricine care a avut o chemare mistuitoare la douăzeci de ani va înțelege că am acceptat oferta, fiindcă nimeni nu știe niciodată de unde apar revelațiile care l-ar putea preface în ceea ce vrea să ajungă, și unica soluție e să urmeze toate pisteles, să epuizeze toate posibilitățile. Acum, după un sfert de secol, am satisfacția intimă de a prezenta aceste cuvinte recuperate, aceste cuvinte care se ivesc acum parcă salvate dintr-un naufragiu, și o fac cu certitudinea că vor fi la fel de luminoase și stimulative pentru vreun cititor – și poate pentru un viitor romancier – cum au fost atunci pentru mine.

Juan Gabriel Vásquez
Mai 2019

O SINGURĂ DATĂ ÎN VIAȚĂ

Mai erau de așteptat o sută patruzeci de ore. Camera de la clinica de pe strada Gervasio Santillana, unde Patricia avea să-l nască pe Gonzalo Gabriel, era reținută, chiar dacă planul era ca venirea pe lume a copilului să fie la Londra. În ziua aceea, la prânz, tatăl purta un costum negru impecabil și o cravată de aceeași culoare, cămașă albă, părul negru cu cărarea bine făcută, pe când traversa porțiunea finală de treisprezece kilometri câți erau de la strada Casimiro Ulloa până la Universitatea Națională de Inginerie. Stătea pe bancheta din spate a mașinii, revăzându-și notițele, când a văzut cu coada ochiului, impasibil, poarta ziarului *La Crónica*, de pe bulevardul Tacna, și s-a gândit: „Acolo.“

În marțea aceea, cadavrul Taniei, luptătoare de gherilă, își continua procesul de descompunere, plutind în derivă pe apele râului Masicurí, în vreme ce pietricelele colorate pe care le adunase în geanta ei albastră se împrăștia, iar din ruinele boliviene Ernesto